

Павликівська О. І., Кіляр О. Р.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО ВІДПОВІДАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто інформаційне забезпечення управління соціально відповідальною діяльністю підприємств. Охарактеризовано інформаційні потреби зацікавлених сторін щодо соціально відповідальної діяльності. Визначено особливості формування соціального звіту з метою підвищення якості системи управління підприємством. Сформовано технологічні етапи процесу формування інформації за соціально відповідальною діяльністю підприємств. Запропоновано напрями подальших досліджень.

Ключові слова: користувачі інформації, соціально відповідальна діяльність, соціальна звітність.

Постановка проблеми. Широке розповсюдження ідей сталого розвитку підприємства потребує розгляду принципів соціально відповідальної діяльності, що зумовлює формування й використання не лише стандартної фінансової звітності, а й соціальної. Саме остання, включаючи відомості про громадську діяльність підприємства, сполучає взаємодію підприємства й держави. Вивчення необхідності та важливості формування соціальної звітності виявилось великою проблемою для підприємств, оскільки, перевірити вплив такої звітності на його діяльність складно.

Однак цілком зрозумілим є причинно-наслідковий зв'язок подання звітності з СВД та ростом привабливості підприємства для споживачів, ростом його відкритості та, як наслідок, ростом рентабельності. Представляючи таку звітність, можна продемонструвати, як задекларована мета, цілі підприємства реалізуються за допомогою СВД. Її основна перевага – доступність для всіх зацікавлених сторін. Безперечно, що соціальна звітність спроможна покращити імідж, ділову репутацію й впізнаваність бренду підприємства для всіх стейкхолдерів.

Для обґрунтування СВД як предмета дослідження в бухгалтерському обліку потрібно дослідити теоретичне підґрунтя, яке лежить в основі даної концепції. Проте на основі з них необхідно звернути прискіпливу увагу, зокрема теорія максимізації багатства акціонерів – з довгий час домінувала в працях вітчизняних й

зарубіжних вчених з економіки, фінансів та бухгалтерського обліку.

Соціально відповідальна діяльність підприємств викликає інтерес, оскільки передбачає, що вони мотивовані, щоб приймати рішення стосовно соціальних питань, а рішення щодо максимізації прибутку акціонерів віднести на другий план. Використовуючи теорію стейкхолдерів, підприємства намагаються збалансувати інтереси акціонерів з іншими зацікавленими сторонами. Виникає протиріччя, яке породжує інформаційний хаос в системі бухгалтерського обліку й вимагає ґрунтовних досліджень зазначених проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як зазначалось вище, в останні роки виконана велика кількість досліджень стосовно проблем управління соціально відповідальною діяльністю загалом та її відображення у звітності підприємства, зокрема: Р. Боуен, М. Фрідман, М.Шварц і ін.

Низка теоретичних та практичних аспектів проблеми формування й використання показників соціальної звітності міститься в працях М.А. Вахрушиної, І.М. Рикової, Т.В. Захарової, І. Жиглей.

Разом з тим, використання на практиці зарубіжного досвіду пов'язане з проблемами ідентифікації та адаптації до національного законодавства, забезпеченням довіри до звітності щодо соціальної відповідальності підприємства, відсутність методичних підходів для її формування обумовлює актуальність дослідження соціальної звітності, зокрема її змісту, принципів і методики складання в підприємствах.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є визначення проблем та перспектив формування звітності щодо соціальної відповідальності підприємства як елемента

© Павликівська Ольга Іванівна, к.е.н., доцент, Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя, м. Тернопіль

Кіляр Олександра Романівна, к.е.н., доцент, Тернопільський національний технічний університет ім. І. Пулюя, м. Тернопіль, тел.: 0682254518, email:kilaroleksandra@gmail.com

інформаційної системи підприємства в процесі прийняття управлінських рішень.

Опис основного матеріалу дослідження. В першу чергу слід зазначити, що між соціально відповідальною діяльністю та обліком існує тісний зв'язок через те, що бухгалтер несе загальну відповідальність за достовірність, оцінку та розкриття інформації, включаючи інформацію, пов'язану із соціальними проблемами. Крім того, оскільки даний вид діяльності базується на саморегулюванні (відсутня формалізація через недостатність нормативної бази), відображення показників соціальної діяльності у звітності залежить від суб'єктивної думки бухгалтера і, відповідно, останній несе за цей процес відповідальність. Отже, бухгалтерський облік відіграє одну із найважливіших ролей в системі управління соціально відповідальною діяльністю.

На етапі появи звітності з питань СВД, розкриття інформації про соціальну та екологічну діяльність здійснювалось переважно через формування та відображення цих даних в корпоративних (фінансових) звітах. Проте в останні роки розкриття зазначеної інформації подається у вигляді окремих звітів, які стають все складнішими, через розширення питань, які в них розкривають інформаційні потреби всіх зацікавлених сторін.

За даними спеціалізованого скопусу *Corporateregister.com*, в період з 1991 по 2016 роки було опубліковано майже 16 000 нефінансових звітів, підготовлених майже 95 000 організацій по всьому світу. Даний реєстр лише підтверджує процес невинного росту обсягу та складності автономних соціальних звітів.

Дана ситуація призвела до спроби об'єднання фінансових, екологічних та соціальних питань в одному інтегрованому звіті. Саме інтегрована звітність тісно пов'язана із СВД підприємства й набирає дедалі більшої популярності як серед теоретиків, так й на практиці.

Слід зазначити, що серед сучасних дослідників немає єдності стосовно сутності соціальної звітності. На думку М.А. Вашрушиної, соціальний звіт це «сукупність звітів компанії, які включають інформацію про результати як економічної, так й соціальної та екологічної діяльності. Соціальна звітність є засобом публічного інформування всіх зацікавлених користувачів – акціонерів, працівників, партнерів, клієнтів, суспільства – про те, якими способами і темпами компанія реалізує свої стратегічні плани...» [4].

І.М. Рикова робить акцент на практичному застосуванні досліджуваного виду звітності, при цьому зазначаючи, що «...корпоративна

соціальна звітність – це звітність сталого розвитку, яка потенційно здатна надати інформацію, важливу для аналізу діяльності, відсутню в фінансових звітах: про ринки продукції, праці, капіталу, регулюючих органах, конкурентні переваги в зниженні витрат» [7].

Проф. С.О. Левицька стверджує: «Серед завдань, спрямованих на посилення соціальної відповідальності бізнесу в Україні: розробка системи кількісних та якісних показників оцінки соціальної відповідальності з урахуванням економіко-екологічної збалансованості підприємницької діяльності; запровадження механізму подання соціальної звітності (у комплексі з показниками існуючих форм звітності або у формі створеної інтегрованої звітності за показниками виконання соціальних гарантій для членів трудового колективу). Зазначене дозволить налагодити контроль з боку держави, власників, трудового колективу за дотриманням державної політики соціальної підтримки працівників, завчасно акумулювати суб'єктам кошти для таких виплат» [6].

На думку О. Герасименко: «Вітчизняна практика соціального обліку та не фінансової звітності хоч і базується на міжнародних стандартах, проте значно поступається іноземним компаніям за якістю звітів. Така обставина пояснюється не розробленістю національних системних підходів обліку та контролю за результатами соціально відповідальної діяльності» [5].

Таким чином, в спеціальній літературі розглядаються стосовно даного виду звітності такі категорії, як «нефінансова звітність», «соціально відповідальна звітність», «соціальна звітність», «соціальна і екологічна звітність», «корпоративна соціальна звітність».

На нашу думку, інтегрований звіт – це інформація про те, як стратегія підприємства, система його управління, результати діяльності й перспективи в контексті зовнішнього середовища спричиняють створення додаткової вартості в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі.

Розвиток інтегрованої звітності зумовив виникнення проблеми гармонізації бухгалтерського обліку як в національному, так й у міжнародному масштабі. Під гармонізацією ми розуміємо процес росту порівнюваності звітності за допомогою зниження ступеню варіативності її показників для користувачів.

В зарубіжних країнах основу нормативно-правового забезпечення обліку соціально відповідальної діяльності складає стандарт AA1000. Даний стандарт використовується

міжнародними компаніями для ведення обліку та формування соціальної звітності.

Вивчення основних базових аспектів стандарту AA1000 дозволяє стверджувати, що вони можуть бути основоположними в процесі формування системи обліку соціальної відповідальності.

Сучасна вітчизняна система нормативно-правового забезпечення обліку та звітності включає три рівні:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (в редакції від 01.01.2018 року;

2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку;

3. Інші регламентуючі документи (накази, інструкції, роз'яснення, тощо).

Слід зазначити, що вищезазначені рівні регулювання системи бухгалтерського обліку мало зачіпають соціальні аспекти, надто віддалено регулюють питання соціально відповідальної діяльності підприємства.

На нашу думку, соціальний облік як система відокремлено формує інформацію про соціальну відповідальну діяльність промислових підприємств як для цілей оперативного прийняття управлінських рішень, так і для формування публічної нефінансової (соціальної) звітності для інформування всіх зацікавлених сторін, має право на існування. З огляду на те, що елементи системи соціального обліку присутні на будь-якому промисловому підприємстві в системі організації його бухгалтерського обліку відокремлене формування відомостей про соціальну відповідальну діяльність господарюючого суб'єктом не зажадає істотних змін діючої облікової системи.

Проблеми гармонізації бухгалтерського обліку в тій чи іншій мірі існують та вирішуються в більшості країн, та є задекларованою метою Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ). Скажімо, використання різних стандартів знижує інформативність системи управління, що стримує інвестиції і перешкоджає економічному росту. Відповідно, й використання кількох стандартів соціальної відповідальності може також бути перепорою для соціальної та екологічної ефективності.

На етапі впровадження соціальної звітності є як її прихильники, так й противники. Перші стверджують, що оскільки підприємства дедалі частіше конкурують за капітал соціально відповідальних інвесторів й покращення сприйняття суспільством на території розміщення, то їх соціо-екологічні показники покращуватимуться через дію ринкової

конкуренції. Проте для впливу на соціальні виклики у зацікавлених осіб має бути достовірною інформація з метою прийняття ними соціально відповідальних рішень.

Гармонізація важлива ще й тому, що забезпечує осіб, відповідальних за прийняття рішень, звітністю, яку можна порівнювати й протиставляти. Як результат зростає достовірність та підвищується порівнюваність і надійність облікової інформації.

Значимість даного процесу ще більше зростає через використання звітності на транснаціональному рівні.

Інформаційні потреби користувачів звітності залежать від зацікавлених сторін, що беруть участь в процесі зокрема:

- аналітики (використовують звіти із соціально відповідальної діяльності для ранжування інвестиційних можливостей);
- підприємства (використовують їх як інструмент піару чи залучення клієнтів);
- уряд (має потребу в них для встановлення більш глобальних цілей сталого розвитку);
- спеціальні групи інтересів можуть використовувати їх для моніторингу корпоративних дій.

Та найбільше призначення соціальної звітності підприємств – задоволення конкретних потреб своїх основних зацікавлених сторін.

Як відомо, для того, щоб бути корисною, облікова інформація має бути наділеною наступними якісними характеристиками: зрозумілість, надійність, доречність й співставність.

Стандартом звітності з найбільшими можливостями порівняльності є GRI G4 [2]. Показники, визначені в G4, в основному, кількісні, тому залишають менше місця для інтерпретації або власної творчості, ніж інші стандарти. GRI G4 є найбільш строгим стандартом звітності та нагадує стандарт фінансового обліку з точки зору змісту і глибини. Крім того, стандарт GRI є найбільш широко поширеним і використовуваним стандартом, що важливо для порівняльного міжфірмового аналізу. Різні зацікавлені сторони можуть вважати різну інформацію доречною. Це може відбуватися під впливом мотивації (інвестор проти активіста), місця розташування (місцеве проти глобального) або підприємства (галузь промисловості).

Вивчивши спеціалізовану літератури, ми зрозуміли, що інформація щодо СВД відрізняється від фінансової інформації мінімум за трьома характеристиками:

1) Крім акціонерів, СВД задовольняє потреби значної кількості користувачів. Проте значний обсяг облікових робіт щодо СВД орієнтована на акціонерів.

2) Інформація щодо розкриття СВД, може зачіпати фінансові показники підприємства в майбутніх звітних періодах. Постає питання: чи розуміють користувачі інформації довгострокову природу соціальної відповідальності, особливо, чи є у неї довгострокове інформаційне наповнення, що має відношення до фінансових показників.

3) По-третє, якісний і нефінансовий характер СВД істотно ускладнює оцінку достовірності розкриття інформації, якщо порівнювати з оцінкою достовірності фінансової інформації. Це важливо, оскільки дані, які використовуються для вимірювання результативності щодо СВД, повинні бути якісні, забезпечувати надійність і доречність для прийняття рішень.

На відміну від аудиту фінансової звітності, бухгалтери не є монополістами стосовно надання послуг, пов'язаних з СВД. Як зазначає КPMG, з 250 найбільших міжнародних компаній в світі (G 250), які беруть участь в звітності з СВД, 59% забезпечують впевненість інформації (затверджують звітність) зовнішніми суб'єктами, і дві третини з них наймають велику бухгалтерську фірму, щоб забезпечити впевненість [3, с. 11].

Стосовно зазначеної проблеми, цікавою є методика заповнення звітів викладена в провідному бухгалтерському журналі Великобританії «The British Accounting Review» Карлою Едглі та групою інших авторів. Автори досліджують логіку і цінності, які формують процес заповнення (забезпечення впевненості) щодо звітності з СВД, ґрунтуючись на концепції суттєвості [1, с. 1-18].

Слід зазначити, що у фінансовій звітності істотність є основою концепції, яка визначає важливість того чи іншого елемента для користувачів облікової інформації. Істотність в СВД має подібні характеристики з суттєвістю в фінансовому обліку, але зміщує акцент у бік зацікавлених сторін, підкреслюючи соціальні та екологічні наслідки корпоративних нефінансових показників і важливість залучення зацікавлених сторін. Акцент на надійності звітності також погоджує істотність з бажанням звести до мінімуму ризик судових розглядів.

Ці відмінності в практиці і розумінні відображають різноспрямовані організаційні пріоритети і підкреслюють, в якій мірі істотність є соціально-поведінковим феноменом.

Мета формування соціального звіту полягає у підвищенні якості системи управління, збільшення інвестицій в стійкий розвиток, оцінка вкладу підприємства в розвиток суспільства, тощо (рис. 1).

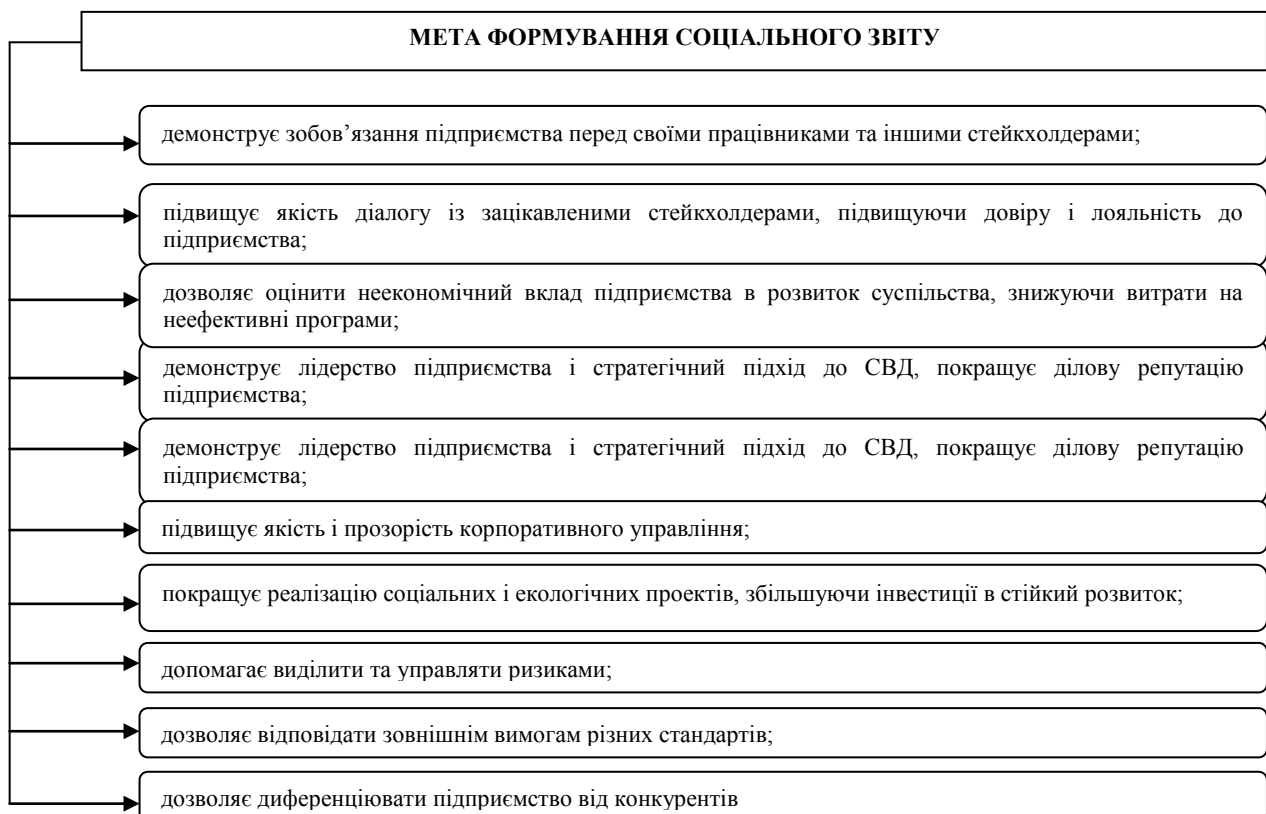

Рис. 1. Мета формування соціального звіту *

**Розроблено авторами*

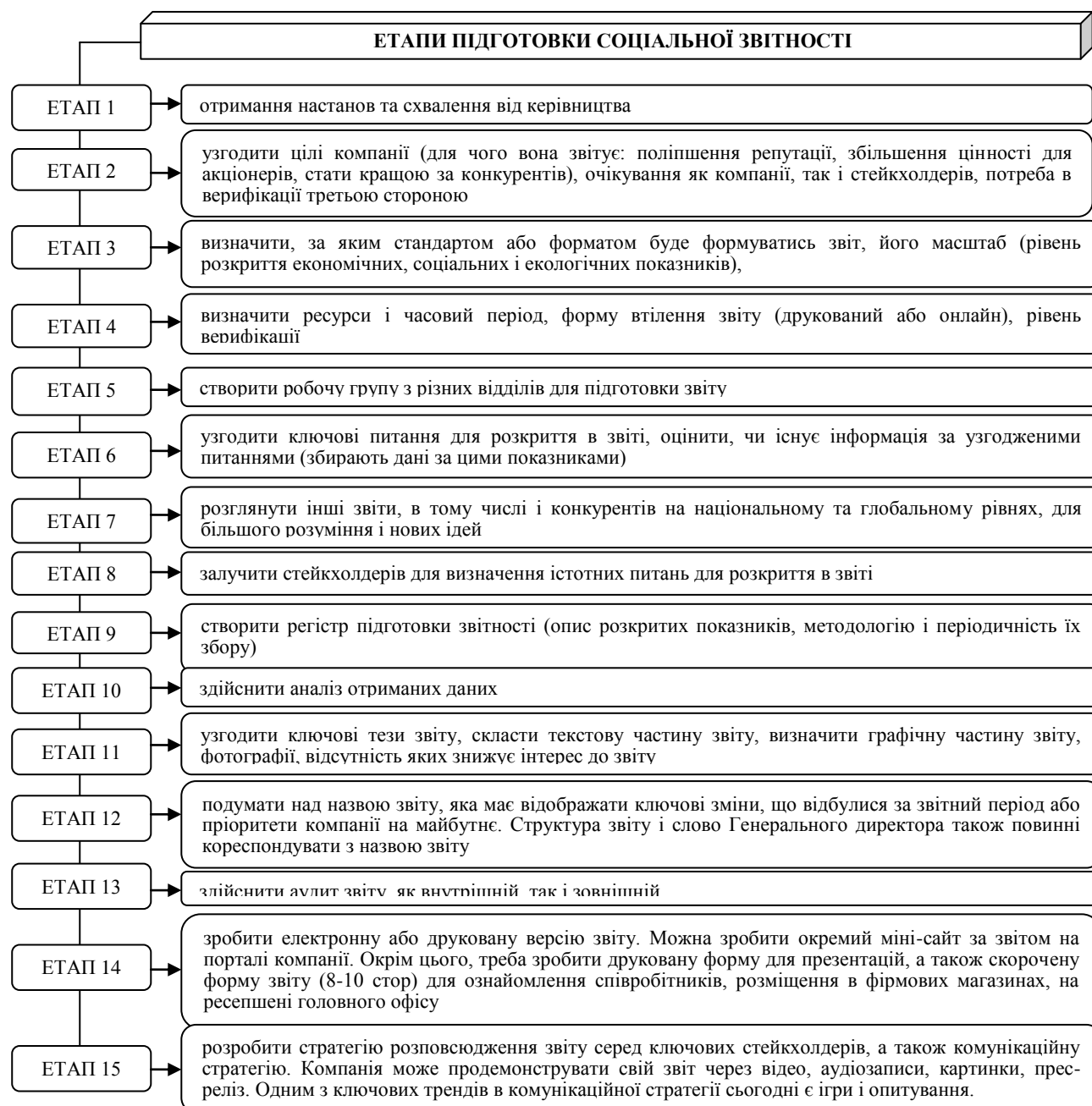

Рис. 2. Технологічні етапи процесу формування соціальної звітності *

**Розроблено авторами*

Як бачимо процес підготовки соціальної звітності включає доволі велику кількість етапів, реалізація яких дозволить сформувати такий соціальний звіт, який максимально реалізує мету його створення. Зазначені етапи спрямовані не лише на технічну сторону – збирання, обробка та

оприлюднення інформації, а й включають роботи, пов'язані з реалізацією стратегічних цілей щодо соціально відповідальної діяльності – показати переваги підприємства, зробити соціальний звіт максимально доступним для ознайомлення.

Характерні ознаки різновидів соціальної звітності*

№ соц. звітн.	Назва	Характеристика
1.	Звіт вільного формату	Формується за сласною структурою. Існує два види таких звітів: буклети (перелік тих чи інших проектів підприємства) та ґрунтовні звіти з власною, розробленою на підприємстві, системою показників.
2.	Комунікація стосовно прогресу з виконання принципів Глобального договору ООН	Готується тільки компаніями-членами Глобального договору один раз на рік. Він повинен містити вступне слово керівника підприємства, в якому обов'язково має фіксуватись підтримка принципів ГД ООН в чотирьох сферах: права людини; трудові відносини; захист оточуючого середовища та боротьба з корупцією.
3.	GRI звіт	Містить чіткі індикатори, які підприємство має розкрити. У відповідності з розкриттям тих чи інших показників підприємство отримує різні рівні застосування – від А (розкриття всіх показників) до С (розкриття по одному показнику в економічній, соціальній та ін. сферах). Якщо підприємство проходить незалежну оцінку, то до букви рівня добавляється значок «+».
4.	Звіт відповідно до стандарту AA 1000	базується на діалозі зі стейкхолдерами і може бути ними верифікований. Верифікація звіту - це підтвердження наданої інформації незалежною стороною
5.	Інтегрований звіт	пояснює, як сталий розвиток втілюється в підприємницькій діяльності підприємства. Такі компанії, як BASF, Philips, United Technologies Corporation, American Electric Power і Rabobank, готують інтегровані звіти. У 2007 році ініціатива принца Уельського "Звітність зі сталого розвитку" представила План інтегрованої звітності, яким користуються для своєї звітності такі компанії, як Aviva, BT і HSBC. Проте сам набір показників для інтегрованої звітності ще розробляється.

*Розроблено авторами

Висновки й перспективи подальших досліджень. Таким чином, соціальна звітність – це звітність підприємства, призначена для зацікавлених користувачів, об'єднує результати його діяльності в трьох напрямках: економічному, екологічному та соціальному. Виділені характеристики інформації щодо СВД, дають можливість стверджувати, що вона повинна бути

якісна, забезпечувати надійність і доречність для прийняття рішень. Перспективи подальших досліджень полягають у вдосконаленні форми соціальної звітності з врахуванням усіх можливих особливостей діяльності підприємств (розміру, форми власності, виду діяльності, галузевих особливостей і т. ін.)

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Edgley C., Jones M.J., Atkins J. The adoption of the materiality concept in social and environmental reporting assurance: A field study approach // The British Accounting Review. 2014. Vol. 47. № 1. P. 1–18.
2. Global Reporting Initiative Руководство по отчетности в области устойчивого развития G4, 2013. URL: <https://www.globalreporting.org/reporting/g4/Pages/default.aspx>.
3. KPMG. Corporate Responsibility Reporting Survey 2016 // <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/corporateresponsibility/Documents/corporateresponsibilityreporting-survey-2013-exec-summary.pdf>
4. Вахрушина, М.А. Концепция социальной отчетности компаний: цели составления, источники формирования. // Материалы научно-практической конференции кафедры бухгалтерского учета и анализа хозяйственной деятельности. ВЗФЭИ (27 января 2009 г.) «Актуальные проблемы теории и практики бухгалтерского учета и экономического анализа в условиях перехода России на инновационный путь развития» / Под ред. Проф. Вахрушиной М.А., доц. Сидоровой М.И. – М.: Издательство «Спутник+», 2009. – 253 с
5. Герасименко О. Соціальний облік та не фінансова звітність як інструменти реалізації соціальної відповідальності / О.Герасименко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – № 137/2012. – С.39-42, ст. 41
6. Левицька С.О. Соціальний облік: методичний підхід та організаційне забезпечення / С.О. Левицька. – с. 256-262. – 2014. // irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe
7. Рыкова, И.Н., Голубева, Н.А. Исследование эволюции корпоративной социальной отчетности российских предприятий. / И.Н. Рыкова, Н.А. Голубева. // Международный бухгалтерский учет. – 2010. – 9 (141).

REFERENCES

1. Edgley, C., & Jones, M.J. & Atkins, J. (2014). The adoption of the materiality concept in social and environmental reporting assurance: A field study approach. The British Accounting Review, 47, 1–18 [in English].

2. Rukovodstvo po otchetnosti v oblasti ustoychivogo razvitiya [Guidelines for reporting on sustainable development] (2013). Global Reporting Initiative. Retrieved from: <https://www.globalreporting.org/reporting/g4/Pages/default.aspx>. [in Russian].
3. KPMG. Corporate Responsibility Reporting Survey (2016). Retrieved from: <http://www.kpmg.com/Global/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/corporateresponsibility/Documents/corporate-responsibilityreporting-survey-2013-exec-summary.pdf> [in English].
4. Vakhrushina, M.A. (2009). Kontsepsiya sotsial'noy otchetnosti kompaniy: tseli sostavleniya, istochniki formirovaniya [The concept of social reporting of companies: purpose of compilation, sources of formation]. Proceedings from: Materialy nauchno-prakticheskoy konferentsii kafedry bukhgalterskogo ucheta i analiza khozyaystvennoy deyatel'nosti. VZFEI (27 yanvarya 2009 g.) "Aktual'nyye problemy teorii i praktiki bukhgalterskogo ucheta i ekonomicheskogo analiza v usloviyakh perekhoda Rossii na innovatsionnyy put' razvitiya". – M.: Izdatel'stvo "Sputnik" [in Russian].
5. Herasymenko, O. (2012). Sotsial'nyy oblik ta nefinansova zvitnist' yak instrumenty realizatsiyi sotsial'noyi vidpovidal'nosti [Social accounting and nonfinancial reporting as tools for the implementation of social responsibility]. Visnyk Kyyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University, 137/2012, 39-42 [in Ukrainian].
6. Levyts'ka, S.O. (2014). Sotsial'nyy oblik: metodychnyy pidkhid ta orhanizatsiyne zabezpechennya [Social accounting: methodological approach and organizational support]. irbis-nbuv.gov.ua. Retrieved from: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis64r_81/cgiirbis_64.exe [in Ukrainian].
7. Rykova, I.N. & Golubeva, N.A. (2010). Issledovaniye evolyutsii korporativnoy sotsial'noy otchetnosti rossiyskikh predpriyatiy [The study of corporate social reporting evolution of Russian enterprises]. Mezhdunarodnyy bukhgalterskiy uchet – International accounting, 9 (141) [in Russian].

Одержано 15.03.2018 р.